

Kirsten Bransholm Pedersen og Lise Drewes Nielsen (red.) (2001). *Kvalitative metoder – fra metateori til markarbejde*. Roskilde Universitetsforlag.

Anmeldt af *Helene Oldrup*, ph.d.-studerende, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Kvalitative metoder – fra metateori til markarbejde er ikke – til trods for navnet – en lærebog i kvalitativ metode, ikke en ”opslagsbog, der trin for trin gennemgår, hvorledes en kvalitativ forskningsproces designes” (8). Målet med bogen er i stedet, fortæller redaktørerne os i indledningen, at 1) dokumentere hvorledes kvalitativ forskning anvendes i nyere empirisk forskning i Danmark; 2) belyse hvorledes arbejdet med kvalitativ forskning formes og udvikles i konkrete forskningsprocesser, samt 3) vise at den kvalitative forskningsproces er en vekselvirkning mellem videnskabsteori, samfundsvidenskabelige og humanistiske teorier, dataproduktion og tolkning. Bogen plædere altså ikke for ’metoden’, men tager udgangspunkt i forskellige forskeres arbejde med kvalitative metoder. Bogens bidragydere er Bente Halkier, Christel Stormhøj, Jens Stærdal, Loiuse Phillips, Kurt Aagaard Nielsen, Lise Drewes Nielsen, Anita Mac, Pernille Bottrup, Søren Lund, Birgit Land og Kirsten Bransholm Pedersen, alle ansat på RUC, på nær Pernille Bottrup, der er konsulent.

I bogen bruges, beskrives og diskuteres bl.a. analytisk pragmatisme, poststrukturalismens videnskabsfilosofi, argumentativ diskursanalyse, multi-perspektivistisk diskursanalyse, aktionsforskning, kritisk teori, socialkonstruktivisme, objektivisme m.v. Ligeledes diskuteres og reflekteres der over dataproduktion, tolknings- og analyseteknikker, relationen mellem forforståelser, teori, begreber og empiri, validering og design. Dette gøres med udgangspunkt i en række meget forskellige genstandsfelter: forbrugere, lokalsamfund, virksomheder (både i forhold til miljø, arbejde og læring), bæredygtighed, miljøbevidsthed, kønsidentitet og miljøregulering. Alle bidragsydere er blevet bedt om at ”eksplicitere deres valg i forskningsprocessen, for at synliggøre hvilke konsekvenser de enkelte valg (og fravalg) har haft for forskningsresultater” (9). Bogens intention er altså at kigge disse forskere over skuldrene ind i den kvalitative forskningsproces, hvor det er processen, der er i fokus og ikke genstandsfeltet (selv om genstandsfeltet har betydning for processen). Som sådan udfylder bogen et forholdsvist tomt rum i den kvalitative metode litteratur. Der findes mange lærebøger, der gennemgår udvalgte eller alle dele af forskningsprocessen videnskabsteori, produktion af kvalitative data, analysemetoder mv. og dermed tilbyder den kvalitative forsker forskellige valg og positioner. Men samtidigt er der fortsat et element af ’learning by doing’ i brug af kvalitativ metode: hvordan *gør* man så i et konkret forskningsprojekt? Det er dette hul bogen forsøger at fylde ud. Bogen henvender sig altså ikke til forskere indenfor et bestemt genstandsfelt, men til kvalitative forskere, der ønsker indblik i ’the doings’ af kvalitativ forskning.

Denne anmeldelse kan ikke nå at komme rundt om alle bidrag. I stedet har jeg trukket enkelte bidrag frem, der kan illustrere bogens indhold. Dette udvalg er subjektivt, og er taget ud fra denne an-

melders nysgerrighed og faglige interesser for især analysemetoder og interviewdesign. Bente Hal-kier beskriver og diskuterer de valg og fravalg tog i sit forskningsprojekt om miljøpraksis blandt unge forbrugere. Dermed synliggør hun netop, at den kvalitative forskningsproces rummer en lang række valg, som ikke alle kan fastlægges på forhånd, ej heller ”på den rigtige måde”, da der ikke findes én gylden vej til ”teoretisk informerede, samfundsmæssigt interessante og analytisk gyldige empiriske resultater” (57). Hun understreger, at ”det er i orden at være i tvivl”, og at tvivl og revision er en del af den videnskabelige refleksion. Som en strategi gennem denne proces af tvivl og valg plædere hun for ’analytisk pragmatisme’. Med analytisk pragmatisme henfører hun til valg vi kan begrunde analytisk, disse valg skal hænge sammen med genstandsfeltet, teoretiske forforståelser, og erkendelsesmæssige tilgange. Disse valg skal desuden være tilgængelige for andre, så argumenter og konklusioner kan blive vurderet af andre. Et eksempel på hendes analytiske pragmatisme er hendes valg af erkendelsesmæssige indsigter. Disse stammer fra fænomenologien, hermeneutikken, konstruktivismen og den kritiske realisme. Under dataproduktionsfasen, fortæller hun, var hendes indre fænomenolog op at toppes med hendes indre hermenutikere, mens under analysefasen var hendes indre konstruktivist op at toppes med hendes indre kritiske realist. At anvende alle fire traditioner er ikke eklektisisme, siger hun, men analytisk pragmatisme, idet hendes valg har været båret om ønsket om at kunne indfange flere forskellige relevante aspekter gennem analysen, ikke at arbejde med en 100% stringent analyseramme. Det betyder ikke, at ’anything goes’, at være analytisk indebærer kritisk refleksion, genstandssensitivitet og systematik. I hendes egen undersøgelse betød det eksempelvis, at visse versioner af konstruktivismen og kritisk realisme ikke kunne anvendes.

Louise Phillips kombinerer forskellige diskurs-analytiske og ikke-diskurs-analytiske tilgange for at skabe en multiperspektivistisk forskningsramme i en undersøgelse om social praksis i en kontekst medieret af massemedierne. I artiklen er der fokus på oversættelsesspørgsmålet: hvordan man forholder diskursanalytiske og ikke-diskursanalytiske tilgange til hinanden med henblik på de former for lokal viden, de hver især producerer, og hvordan de ikke-diskursanalytiske tilgange transformeres i skiftet til diskursanalytiske termer. Dette spørgsmål drejer sig især om disse to tilganges forenelighed i forhold til ontologi, epistemologi og teori- og metodevalg.

Lise Drewes Nielsen beskriver og diskuterer sine analyser af transportaktiviteter med udgangspunkt i transportvirksomheder. Dette er et relativt nyt forskningsfelt, og hun præsenterer en forskningsproces der har to faser, en eksplorativ analyse, der skulle beskrive et nyt forskningsfelt og udvikle nye spørgsmål, samt en anden fase, der havde et analytisk formål, hvor empirinære kvalitative data blev tolkes og sat ind i en teoretisk kontekst. I artiklen påpeger Lise Drewes at det især er springet fra teoretiske begreber og til analyse af kodede segmenter som er problematisk i den kvalitative forskningsproces fremfor svaghederne ved generalisering som eksempelvis Kvale og Yin påpeger. I sin artikel er det derfor denne del, som hun søger at uddybe og diskutere gennem sin egen forskningsproces. Hun tager her udgangspunkt i begrebet ’refleksiv tolkning’ som er udviklet af Alvesson og Skoldberg, og taler om abduktiv tolkning der handler om koblinger mellemforståelser, teori og empiri. Abduktiv tolkning står i kontrast til induktiv og deduktiv tolkning, og er tolkning hvor forskeren fortolker og kategorisere lægpersoners fortolkninger af det sociale liv til analytiske begrebsliggørelser af det sociale liv (44). Udfra dette og sine egne erfaringer udvikler Lise Drewes en liste med spørgsmål til forskningsprocessen, hvorigennem gennemskuelighed og dermed validitet sikres.

Endelig er der bogens sidste bidrag, *Hårde nødder der skal knækkes i den kvalitative arbejdsproces*, der adskiller sig fra de øvrige. Dette bidrag vil jeg trække frem her, fordi det fokuserer på en ofte overset dimension i det kvalitative arbejde, nemlig 'hvordan projektets problemfelt er blevet udviklet gennem den subjektivt prægede erkendelsesproces' (234). Her fortæller fem ph.d.-studerende/tidligere ph.d.-studerende om 'hårde nødder' i deres kvalitative arbejde. Her synliggøres det, at erkendelse og vidensproduktion ikke er rationelle, lineært fremadskridende valg, men en subjektiv proces, der også handler om ens egne erkendelsesmæssige mål og interesser – som det kan være svært at give slip på, eller som virker som en barriere for erkendelse og for at komme videre, og – ikke mindst – virker som en stærk motor for forskningsarbejdet. Kapitlet synliggør herved de elementer i forskningsprocessen som sjældent kommer frem i metodebøger og diskussioner, nemlig hvordan vores subjektive motivationer spiller en rolle for forskningsprocessen.

Denne anmeldelse har forsøgt at give en smagsprøve på denne 'anderledes' metodebog, en bog der sætter fokus på 'the doings' af kvalitative metoder. Dette er i modsætning til traditionelle lærebøger, der præsenterer en række værktøjer og positioner, som den kvalitative forsker kan vælge, men som underspiller den store grad af valg, åbenhed og tvivl der er i et hvert kvalitativt projekt – det er ikke muligt at fastlægge hele forskningsprocessen på forhånd. Gennem beskrivelse og diskussion af konkrete forskningsprocesser synliggøre bogen dele af forskningsprocessen og understreger dermed at det, der kendetegner brugen af kvalitative metoder er refleksivitet, helhed og systematik i forhold til alle delene i det projekt, man arbejder med: teori, forforståelser, genstandsfelt, metoder, problemformulering. Og refleksivitet er netop ikke noget der kan fås i opskriftsform, men netop noget der må arbejdes på. Bogen er dermed et vigtigt supplement til traditionelle lærebøger i kvalitative metoder.